Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

GIREIDI YA 12

TSHIVENḒA LUAMBO LWA HAYANI (HL)

BAMMBIRI ḼA VHUVHILI (P2)

LARA 2023

MARAGA: 80

TSHIFHINGA: Awara $2^{1}/_{2}$

Bammbiri ili ḽi na masiaṱari a 28.

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

NDAELA NA MAFHUNGOTHANGELI

1. Vhalani idzi ndaela nga vhuronwane phanḓa ha musi ni sa athu u thoma u fhindula mbudziso.

2. Ni songo vhuya na edzisa u vhala bammbiri ḽoṱhe. Ṱolani thebulu ya zwi re ngomu kha siaṱari ḽa 4 ni swaye nomboro dza mbudziso dzo vhudziswaho kha zwibveledzwa zwe na guda uno ṅwaha. Nga murahu ha izwo, vhalani mbudziso idzo ni nange dzine na tama u dzi fhindula.

3. Bammbiri heḽi ḽi na khethekanyo THARU:

KHETHEKANYO YA A:	Vhurendi	(30)
KHETHEKANYO YA B:	Nganea KANA Folukuḽoo	(25)
KHETHEKANYO YA C:	Ḓirama	(25)

4. Fhindulani mbudziso ṮHANU dzo fhelela: THARU kha KHETHEKANYO YA A, NTHIHI kha KHETHEKANYO YA B na NTHIHI kha KHETHEKANYO YA C nga nḓila i tevhelaho:

KHETHEKANYO YA A: VHURENDI

VHURENDI HO RANDELWAHO – Fhindulani mbudziso MBILI. VHURENDI VHU SONGO VHONWAHO – Mbudziso ya KHOMBEKHOMBE.

KHETHEKANYO YA B: NGANEA/FOLUKUḼOO

Fhindulani mbudziso NTHIHI.

KHETHEKANYO YA C: ḌIRAMA

Fhindulani mbudziso NTHIHI.

5. KUNANGELWE KWA PHINDULO KHA KHETHEKANYO YA B (NGANEA/FOLUKUḼOO) NA YA C (ḌIRAMA):

- Fhindulani mbudziso FHEDZI dza kha nganea/folukuḽoo na kha ḓirama dze na guda.
- Fhindulani MBUDZISO NDAPFU NTHIHI na MBUDZISO PFUFHI NTHIHI. Arali na fhindula mbudziso ndapfu kha KHETHEKANYO YA B, ni fanela u fhindula mbudziso pfufhi kha KHETHEKANYO YA C. Arali na fhindula mbudziso pfufhi kha KHETHEKANYO YA B, ni fanela u fhindula mbudziso ndapfu kha KHETHEKANYO YA C. Shumisani mutevhe wa u sedzulusa uri u ni thuse.

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

6. VHULAPFU HA PHINDULO

- Mbudziso ndapfu ya Vhurendi i tea u fhindulwa nga maipfi a u bva kha a 250 u ya kha a 300.
- Mbudziso ndapfu dza khethekanyo ya Nganea/Folukuḷoo, na ya Ḍirama dzi tea u fhindulwa nga maipfi a u bva kha a 400 u ya kha a 450.
- Vhulapfu ha phindulo dza mbudziso pfufhi vhu tea u langwa nga maraga dzo ṇekedzwaho/avhelwaho. Phindulo dza vhalingiwa dzi tea u pfufhifhadzwa dza dovha dza livhanywa.

7. Tevhedzani ndaela dzo ṇekedzwaho mathomoni a khethekanyo iṅwe na iṅwe nga vhuronwane.

8. Nomborani phindulo dzaṇu kokotolo maelana na mutevhe wa u nombora wo shumiswaho kha iḷi bammbiri ḷa mbudziso.

9. Thomani khethekanyo IṄWE na IṄWE kha siaṭari ḶISWA.

10. Ndangatshifhinga yo anganywaho:

KHETHEKANYO YA A: Hu anganyelwa u swika kha minetse ya 40
KHETHEKANYO YA B: Hu anganyelwa u swika kha minetse ya 55
KHETHEKANYO YA C: Hu anganyelwa u swika kha minetse ya 55

11. Ṅwalani nga vhudele, nahone zwi vhaleaho.

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

THEBUL̂U YA ZWI RE NGOMU

KHETHEKANYO YA A: VHURENDI **Vhurendi ho randelwaho/vhonwaho: Fhindulani mbudziso MBILI DZIṄWE na DZIṄWE.**			
NOMBORO YA MBUDZISO	**MBUDZISO**	**MARAGA**	**NOMBORO YA SIAT̂ARI**
1. 'Tshifhufhani'	Mbudziso ndapfu	10	6
2. 'Tendamudzimu o t̂uwa'	Mbudziso pfufhi	10	7
3. 'Afurika Tshipembe'	Mbudziso pfufhi	10	8
4. 'Vod̂a kha tshiangaladzi'	Mbudziso pfufhi	10	9
NA **Vhurendi vhu songo vhonwaho: Mbudziso ya KHOMBEKHOMBE**			
5. 'Kond̂elela'	Mbudziso pfufhi	10	10
PFESESANI: Fhindulani MBUDZISO NDAPFU NTHIHI na PFUFHI NTHIHI. Arali na fhindula mbudziso ndapfu kha KHETHEKANYO YA B, ni tea u fhindula MBUDZISO PFUFHI u bva kha KHETHEKANYO YA C. Kha KHETHEKANYO YA B na KHETHEKANYO YA C, fhindulani mbudziso nthihinthihi u bva kha KHETHEKANYO iṅwe na iṅwe.			
KHETHEKANYO YA B: NGANEA/FOLUKUL̂OO **NGANEA:Fhindulani mbudziso NTHIHI u bva kha nganea yo randelwaho.**			
6. *Nandi ndi shenga?*	Mbudziso ndapfu	25	12
7. *Nandi ndi shenga?*	Mbudziso pfufhi	25	12
8. *Isha l̂a mit̂odzi*	Mbudziso ndapfu	25	15
9. *Isha l̂a mit̂odzi*	Mbudziso pfufhi	25	15
KANA **FOLUKUL̂OO: Fhindulani mbudziso NTHIHI u bva kha FOLUKUL̂OO yo randelwaho.**			
10. *Khuvhanganyo ya folukul̂oo*	Mbudziso ndapfu	25	18
11. *Khuvhanganyo ya folukul̂oo*	Mbudziso pfufhi	25	19
KHETHEKANYO YA C: D̂IRAMA **Fhindulani mbudziso NTHIHI fhedzi u bva kha d̂irama dzo randelwaho*.**			
12. *U lema hu fhira u lotshelwa*	Mbudziso ndapfu	25	23
13. *U lema hu fhira u lotshelwa*	Mbudziso pfufhi	25	23
14. *Tshilwavhusiku*	Mbudziso ndapfu	25	26
15. *Tshilwavhusiku*	Mbudziso pfufhi	25	26

***PFESESANI:** Kha KHETHEKANYO YA B na YA C, fhindulani MBUDZISO NDAPFU NTHIHI na MBUDZISO PFUFHI NTHIHI.
A ni lavhelelwi u fhindula mbudziso MBILI ndapfu kana mbudziso MBILI pfufhi.

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

MUTEVHE WA U SEDZULUSA

Shumisani uyu mutevhe wa u sedzulusa uri ni vhe na vhuṱanzi ha uri no fhindula tshivhalo tsho teaho tsha mbudziso nga u vhea luswayo afho ho teaho.

KHETHEKANYO	NOMBORO DZA MBUDZISO	TSHIVHALO TSHA MBUDZISO DZO TEAHO U FHINDULWA	LUSWAYO (√)
A: VHURENDI (Vhurendi ho randelwaho)	1–4	2	
A: VHURENDI (Vhurendi vhu songo vhonwaho)	5	1	
B: NGANEA/FOLUKUḼOO (Mbudziso ndapfu kana Mbudziso pfufhi)	6–11	1	
C: DIRAMA (Mbudziso ndapfu kana Mbudziso pfufhi)	12–15	1	
*PFESESANI: Kha KHETHEKANYO YA B na YA C, ni tea u vha na vhuṱanzi ha uri no fhindula mbudziso NDAPFU NTHIHI na PFUFHI NTHIHI. A ni tei u fhindula mbudziso ndapfu MBILI kana mbudziso pfufhi MBILI.			

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

KHETHEKANYO YA A: VHURENDI

VHURENDI HO RANDELWAHO

Fhindulani mbudziso MBILI dziṅwe na dziṅwe kha NN̂A dzo vhudziswaho.

MBUDZISO YA 1: VHURENDI – MBUDZISO NDAPFU

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho nga vhuronwane uri ni d̂o kona u fhindula mbudziso yo d̂isendekaho khatsho.

TSHIFHUFHANI – DN Munzhelele

1 Tshifhufhani tsha tsimbi,
2 Mapapa a tsimbi,
3 Tshifhufhani tsha bama l̂a Zambia,
4 Tsho khuba mafhondo a Zambia,
5 A mutambo wa bola mafhondo, a Zambia.

6 Sa luselo tshi muyani,
7 Tsha pfuka d̂anzhe tshi tshikhalani,
8 Tshifhufhani tsho mila mapfura,
9 Tshi tshi tatamuwa muyani,
10 Nga nt̂hani ha mapfura.

11 Tshifhufhani tsha ponyoka,
12 Mafhondo tsha tevhula,
13 Mafhondo a nwela khothekhothe,
14 Mafhondo vhutshilo a tevhula,
15 Luselo lwa ponyokisa vhukoni,
16 Henengei Gabon d̂anzheni.

17 Marahakhana rindila,
18 Mbilu khuthala,
19 Tshililo fhumula
20 Tshit̂uvho rothola,
21 T̂hovhowo dalela.

Musi murendi a tshi ṅwala tshirendo tshawe, hu vha hu na zwine a khou pfa.

Nga maipfi a u bva kha 250 u swika kha a 300, ṅwalani maanea ni tshi sengulusa nd̂ila ye murendi a shumisa ngayo mutevhetsindo u bvukulula vhud̂ipfi hawe tshirendoni itshi. [10]

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

MBUDZISO YA 2: VHURENDI – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho nga vhuronwane uri ni ḓo kona u fhindula mbudziso dzo ḓisendekaho khatsho.

TENDAMUDZIMU O ṬUWA – MW Mbulaheni

1 O ṭuwa Tendamudzimu yone ṋambi
2 Muorosi wa Afrika-Tshipembe ṋḓalani ya Matshona
3 Muendela Zimbabwe na Zambia a tshi lwela murema
4 Gala ḽa vhalwelambofholowo
5 O ṭuwa, o ṭuwa, o ri sia tshiṭuvho tsha sa tsiruwi.

6 Ni a humbula naa uḽa musi uḽa
7 Ramaano o fara ḓomu dza gariki ya ḽe ḽa pfi Venḓa
8 Tenda wa vhamudzimu o
9 Ombaombela ngoho
10 Detheleni ya vhavhusashango.

11 O pfiwa nga nnyi? O tendwa nga nnyi?
12 Naa muporofita o no vhuya a vha na ṭhama naa
13 Mikotoni ya musanda?
14 Uyu Daniele o poswaho bakoni ḽa ndau
15 Naa a si mathihi na enea
16 Ashu na Tendamudzimu?

17 Yuwii, Tendamudzimu tendai,
18 Wo ri sielani ngavhe roṭhe ri fhufhe
19 Nzambodembetiti ḓambuwo iḽi na iwe
20 Riṋe vha u pfaho
21 Riṋe ri u fulufhedzaho
22 Ri ḱavhe roṭhe shangoni ḽa
23 Vhatshilelangoho!

2.1 Murendi u ṭoḓa u bvisela khagala zwifhio nga mutaladzi /vese ya 5? (2)

2.2 Vhalani mutaladzi/vese ya 7: 'Ramaano o … Venḓa', ṭalutshedzani uri ipfi 'ḓomu' ḽi amba mini afho he ḽa shumiswa hone. (2)

2.3 Vhalani mutaladzi/vese ya 18: 'Wo ri … fhufhe', Ndi figara-ḓe ya muambo yo shumiswaho, nahone i ni ḓisela kuhumbulele-ḓe no sedza afho he ya shumiswa? (2)

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

2.4 Sedzulusani ndima/tshitanza tsha 3. Thounu ya ndima/tshitanza itshi i dzumbulula vhuḓipfi-ḓe ha murendi tshirendoni itshi? Tikedzani phindulo yaṋu. (2)

2.5 Ni a ima na na kuhumbulele kwa murendi kha ndima/tshitanza tsha 4? Tikedzani phindulo yaṋu. (2)
[10]

MBUDZISO YA 3: VHURENDI – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho nga vhuronwane uri ni ḓo kona u fhindula mbudziso dzo ḓisendekaho khatsho.

AFURIKA TSHIPEMBE – LR Ndlovu

1 Afurika Tshipembe sutula tsindi na shedo,
2 Sa luvhiḓi na dzwingari u mbo ḓuvhudza.
3 Afurika Tshipembe sutuka ngozwini yau ya vhulombo
4 U si itele tshipimbi tshanduko na mutsho wa zwifhinga.

5 Afurika Tshipembe holedzai vhutshilo hau,
6 He wa khuvha vhuselwa ha khethano-nga –lukanda,
7 Maḓadzwana au a kambwa nga tsemo dza tshiṱalula,
8 Tsho milaho ngwaniwapo, tshidzatshapo na vhontangiwakugala.

9 Malofha miledzoni yau nga ḓimuwe sa mutsiḓi,
10 Miungo ya zwigidi na dziganunu zwi dzingele vhuhwini,
11 U si ḓiite ngozwi mubeba-ndi-tshi-tanya,
12 Demokirasi ye wa fuka i nge ḓenzhe vhuralani.

13 Pangula ndevhe dzau iwe Afurika Tshipembe u mpfe,
14 Maṱo au a ruḓe sa a tshiivhanṱutu swobani,
15 Demokirasi kha iwe i si shanduke vhuhwarahwara,
16 U ri ngalavha yau i si mbindimedze vhaalavhi.

3.1 Murendi u ṱoḓa u bvisela khagala zwifhio nga mutaladzi/vese ya 1? (2)

3.2 Vhalani mutaladzi/vese ya 2: 'Sa luvhiḓi … ḓuvhudza.' Ṱalutshedzani uri ipfi 'ḓuvhudza' ḽi amba mini afho he ḽa shumiswa hone. (2)

3.3 Vhalani mutaladzi/vese ya 9: 'Malofha … mutsiḓi'.
Ndi figara-ḓe ya muambo yo shumiswaho, nahone i ni ḓisela kuhumbulele-ḓe no sedza afho he ya shumiswa? (2)

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

3.4 Sedzulusani ndima/tshitanza tsha 3. Thounu ya ndima/tshitanza itshi i dzumbulula vhudipfi-de ha murendi tshirendoni itshi? Tikedzani phindulo yanu. (2)

3.5 Ni a ima na na kuhumbulele kwa murendi ku re kha ndima/tshitanza tsha 4? Tikedzani phindulo yanu. (2)
[10]

MBUDZISO YA 4: VHURENDI – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho nga vhuronwane uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khatsho.

VODA KHA TSHIANGALADZI – TT Mudau

1 Ndo mu vhona o nembelela kha tshiangaladzi gondoni
2 Tshifanyisovhadwa tsha mutsila wa vhatsila
3 Sa naledzi dzi penyaho vhusiku ho palaho.
4 Tshe nda rano a thi athu u vhona lunako;
5 Vha mbumbomuthu vhaanei, bugu na nahasi
6 A vha athu u i ńwala ya lunako ngomu ha lunako
7 No li vhona lia gondo, evho, ndi amba khundu
8 Litshani u mmbudza nga libukhomu ndo wana lo ńala
9 Kha iyi mbambe Beyonce na J.Lo ndi vhatei
10 Thi swaswi, thase iyi ndi mudabe mbambeni ya lunako
11 Lunzhi ndi pfa nnzhi nzhololo u zuwa
12 Hone ndi a dza, kha ili voda ho ngo poidza muoli
13 Iwe ńwana, ngavhe u tse hafho tshiangaladzini
14 Ndi u kwame, ndi pfevho lunako lwa mbilu yau.

4.1 Murendi u toda u bvisela khagala zwifhio nga mutaladzi/vese ya 2? (2)

4.2 Vhalani mutaladzi/vese 7: 'No li … khundu'.

Talutshedzani uri ipfi 'gondo' li amba mini afho he la shumiswa hone. (2)

4.3 Vhalani mutaladzi/vese ya 9:

'Kha iyi … vhatei'

Ndi figara-de ya muambo yo shumiswaho kha mutaladzi/vese iyo, nahone i ni disela kuhumbulele-de no sedza afho he ya shumiswa? (2)

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

4.4 Thouni ya itshi tshirendo i dzumbulula vhuḓipfi-ḓe ha murendi? Tikedzani phindulo yaṋu. (2)

4.5 Ni a ima na na zwine murendi a khou amba kha mutaladzi/vese ya 10? Tikedzani phindulo yaṋu. (2)
[10]

NA

VHURENDI VHU SONGO VHONWAHO (HA KHOMBEKHOMBE)

MBUDZISO YA 5: VHURENDI – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho uri ni ḓo kona u fhindula mbudziso dzo ḓisendekaho khatsho.

KONḒELELA – KY Ladzani

1 Naho zwi tshi vhavha sa luṋonya lwo kangwaho,
2 Guda u konḓelela iwe muthu,
3 Naho zwi tshi kalakata sa maṱanari,
4 Guda u konḓelela iwe ṅwana wa muthu,
5 Konḓelela u matshelo na iwe u ḓo ralo u ambadzwa muṅene.

6 Naho vha tshi dzula nga iwe zwiṱangani,
7 Vha tshi ḽa nga iwe dzikhani,
8 Milamboni vha tshi ya nga iwe,
9 Konḓelela ngauri matshelo vha ḓo u luvha,
10 Wo no ralo u thukha hukhethwa.

11 U konḓelela hu a vhavha ṅwananga,
12 Hone konḓelela u matshelo u sa ḓisole,
13 Wo no ralo u ambadzwa dzi kombodzaho maṱo,
14 Nge wa konḓelela iwe ṅwana wa muthu.

5.1 Tshirendo itshi tshi wela kha lushaka lufhio lwa vhurendi? Tikedzani phindulo yaṋu. (2)

5.2 Vhalani ndima/tshitanza tsha 3, ni kone u ṋea raimi/pfanapheledzo yatsho. (2)

5.3 Ndi figara-ḓe ya muambo yo shumiswaho kha mitaladzi/vese dza 6–8 nahone i ni ḓisela zwifhio muhumbuloni zwi tshi kwama tshirendo itshi? (2)

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

5.4 Sedzulusani ndima/tshitanza tsha 2 nga vhuronwane.

Thounu ya ndima/tshitanza itshi i thusedza hani u bvisela khagala vhuḓipfi ha murendi? (2)

5.5 Ni a tendelana na na kuhumbulele kwa murendi no sedza tshirendo tshoṱhe nga u angaredza? Tikedzani phindulo yaṉu. (2)

[10]

ṬHANGANYELO YA KHETHEKANYO YA A: 30

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

KHETHEKANYO YA B: NGANEA/FOLUKULOO

Fhindulani mbudziso NTHIHI i bvaho kha nganea kana folukuloo ye na guda FHEDZI.

NGANEA

NANDI NDI SHENGA? – NE Sigogo

Fhindulani MBUDZISO YA 6 (mbudziso ndapfu) KANA MBUDZISO YA 7 (mbudziso pfufhi).

MBUDZISO YA 6: *NANDI NDI SHENGA?* – MBUDZISO NDAPFU

Matshilele a vhathu na zwine vha tenda khazwo kanzhi zwi tutuwedzwa nga vhupo vhune vha diwana vhe khaho.
No disendeka nga likumedzwa li re afho ntha, sengulusani ndila ine siangane na fhethuvhupo zwa vha na thuthuwedzo ngayo kha kutshilele kwa Vho Madilaga na Vho Ana sa vhaanewa nganeani iyi.

Vhulapfu ha maanea anu vhu vhe maipfi a u bva kha 400 u ya kha a 450. [25]

MBUDZISO YA 7: *NANDI NDI SHENGA?* – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshipida tsha mafhungo tshi bvaho buguni iyi uri ni do kona u fhindula mbudziso dzi no tshi tevhela.

TSHIBVELEDZWA TSHA A

Vho Luvhani vha khou vhona zwithu hezwi zwi tshi nga zwi do bva nnda ha tshanda. A vha tsha divha phanda na murahu. Aya mafhungo a khou sokou fhumulwa ngeno thumbu i sa khou litsha u aluwa. I do aluwa ṅwana a vhuya a bebwa hu si na tsho lugiswaho. Vha khou tea u do tou difunga u amba ngauri misi yothe vha tshi ri vha ambe, hu vuwa khakhathi. Vho Luvhani vha ri vha khou tea u tou diambadza matari na vhone vha dihagadza.
Duvha li tshi kovhela, na vhana vha vhuya henefho he vha vha vho ya hone. Lufuno uyu musidzana muhulwane ndi ene we a vhudzisa mme uri sa izwi iyi goloi ya baba i hone afho hayani, vhone baba vho tou ya ngafhi.
'Lufuno ṅwananga, baba namusi vho tavhanya vha vhuya ngauri vha ri mushumoni vho ri u swika vha rumiwa u isa goloi ya mushumo sevisini, hone ni khou vha todela mini?'
'Mmawe, a thi vha todeli tshithu. Mmawe, vhone ndi ngani vha tshi nga ano maduvha a vho ngo takala? Nahone rine vhaṅwe ri a borea baba vha tshi vho sokou dzulela u semana hafha hayani. Vhathu arali vha na mafhungo khezwi vha sa tou ambela nduni?'

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

'Ṅwananga, a si mafhungo a miḓini naa?'
'Nangwe e a miḓini, riṉe a ri ṯoḓi na u a pfa.' A tshi ri hasha maṯo ngei nnḓa, a vhona khotsi awe khuvha vha tshi khou vhuya.
'Mmawe! Tsho, mathina na baba vha hone a vha ambiwi, khevha vha tshi khou swika.'
'Nndaa! Ndaa muḓini!' Ndi vhone khotsi.
'Aa baba! Ḽo kovhela, vho ṯwa hani ṉamusi mushumoni wavho?'
'Ṅwananga, baba vho shuma zwavhuḓi nga maanḓa. Ene gomba ḽanga o tou shuma hani tshikoloni itshi tsha vhuria. Hafhu gireidi ya vhufumimbili a si mukapu ṅwananga, i a vhalelwa bugu ṅwananga, a hu na u phasa nga u tou sukumedzwa lini.'
Izwi avha khotsi vha tshi ralo, avha vhana vha tou vha vho vha ṯhavhela tshibudzana thovhele. Zwenezwi vha tshi khou sea, uyu Ladzani mutukana wavho a mbo ḓi swika a tshi bva bafurumu u ṯamba.
'Mmawe! Mmawe! Uyu Mutshutshu o vha o vha vhudza zwe a laedzwa nga mme a Jobo?'
'Ṅwananga, Ladzani ho ngo mmbudza. Ene o zwi ḓivha ngani uri mme a Jobo vho mu laedza uyu Mutshutshu?' Vho Luvhani vha khou ita na u mu vhanḓa ṯhoho izwi vha tshi khou mu sungusedza zwiambaro zwe a vha o ambara.
Zwenezwo Mutshutshu o mbo ḓi vhidzelela uri vha songo thetshelesa Ladzani ngauri ho vha hu songo laedzwa ene. A tshi khou ralo na ene u khou ḓa o ḓi fara zwiṅwe zwiambaro nga tshanḓa uri a ḓo ambara a tshi khou toolola mafhungo ayo e a laedzwa.

[Ndima ya 1]

7.1 Mafhungo e na vhala afho nṯha a sumbedza tshipiḓa tshifhio tsha puloto? Tikedzani phindulo yaṉu. (2)

7.2 Ndi lushaka-ḓe lwa khuḓano lwu ṯaniwaho afho mafhungoni e na vhala? Tikedzani phindulo yaṉu. (2)

7.3 Mafhungo a re afho nṯha a bvukulula Lufuno sa muthu-ḓe. Tikedzani phindulo yaṉu. (2)

7.4 Mufhindulano u re afho nṯha vhukati ha Lufuno na Vho Luvhani u dzumbulula hani siangane ya muṯa uyo? Tikedzani phindulo yaṉu. (2)

7.5 Mafhungo e na vhala afho nṯha a thusedza hani u anetshela zwa murahu? (2)

7.6 Muhumbulo muhulwane une muṅwali a tama u u bveledza kha nganea iyi ndi ufhio? (2)

7.7 U sa tikedzwa ha Vho Luvhani nga munna wavho Vho Madilaga zwi vha na masiandaitwa-ḓe muṯani wavho? Zwi sumbedzeni nga u ṉea mbuno THARU. (3)

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

7.8 Vhupo ha Tshandebvu vhu na t̂hut̂huwedzo-d̂e kha kutshilele kwa Vho Maambavhaṅwe? (2)

7.9 No sedza mafhungo a nganea iyi nga u angaredza, sumbedzani uri kutshilele kwa Vho Luvhani ku fhambana hani na kwa Vho Ana? Sumbedzani phambano yavho nga mbuno THARU. (3)

7.10 Ni vhona u d̂a ha Vho Nicholson mut̂anganoni wa siviki ya Tshandebvu u n̂ea tsivhudzo lushaka zwo tea naa? Tikedzani phindulo yan̂u. (2)

7.11 No vha ni tshi nga ita mini arali no vha ni Lufuno ni tshi khou vhona hu si na pfano vhukati ha vhabebi vhan̂u. Sumbedzani nga mbuno THARU. (3)

[25]

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

ISHA ḼA MIṬODZI – NE Phaswana

Fhindulani MBUDZISO YA 8 (mbudziso ndapfu) KANA MBUDZISO YA 9 (mbudziso pfufhi).

MBUDZISO YA 8*: ISHA ḼA MIṬODZI* – MBUDZISO NDAPFU

Matshilele a vhathu na zwine vha tenda khazwo kanzhi zwi ṱuṱuwedzwa nga vhupo vhune vha ḓiwana vhe khaho.
No ḓisendeka nga ḽikumedzwa ḽi re afho ntha, sengulusani ndila ine siangane na fhethuvhupo zwa vha na ṱhuṱhuwedzo ngayo kha kutshilele kwa Vho-Loshani na Maria sa vhaanewa nganeani iyi.

Vhulapfu ha maanea aṋu vhu vhe maipfi a u bva kha 400 u ya kha a 450. [25]

MBUDZISO YA 9: *ISHA ḼA MIṬODZI* – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshipiḓa tshi tevhelaho tsho bviswaho buguni iyi uri ni ḓo kona u fhindula mbudziso dzi no tshi tevhela.

TSHIBVELEDZWA TSHA B

Aifheli o ri a tshi tou bva u ṱuwa, ha vha hu uri na Vho-Loshani vha khou dzhena. Vha sa athu na u dzula fhasi, Vho-Josephine mufumakadzi wavho vha vha vha tshi thoma u vha shela ngao.
'Ho vha ho ḓa Aifheli fhano. Nazwino uri vha songo vhuya vha dzula, vha mbo ḓi mu sala murahu. O tou ṱuwa zwenezwino; a re hone na hayani ha athu swika.'
'U ri mulandu ndi mini a tshi tou ḓa vhusiku?'
'A thi ri u khou tshata hu si kale. Źwino riṋe hu pfi ri thuse kha nzudzanyo.'
'Ai, mathina ndi ayo! Nṋe tshifhinga tshi nga si ntendele musi. Ndi ngani a songo toḓa vhaṅwe? Hu na Vho-Madavhe, Vho-Tshibalo, Vho-Tshimangadzo; nṋe ndi nga si zwi kone hezwi zwithu. Hai, nṋe …'
'U bva-ha kha vha tou ya vha mu landule; a sa ḓo ri nṋe a tho ngo amba.'
'Ndi ḓo tou ya zwanga matshelo.'
Hai, vhone, khezwi hu tshi ḓo nga a vha funi zwa muṅwe zwi tshi naka!
Tshi vha kundisaho u ya ṋamusi ndi tshithu-ḓe?
'Ni ri ndi nga tou itela vhutshivha ṅwana wa hayani? Litshani ndi ye hu sa ḓo pfi nangoho Loshani ha funi zwa vhaṅwe zwi tshi naka.'
Naho Vho-Loshani vho vha vhe na vhuṱanzi ho fhelelaho ha uri Aifheli ha ḓivhi dandetande ḽe vha luka na Maria, vho vha vha si tshee na vhuṱanzi ha uri izwi zwa uri vhone vha vhe murangaphanḓa wa munyanya Maria u ḓo zwi nwela maḓi na.
Tshiṅwe tshe tsha vha kalakata ndi tsha uri khonani yavho ya ngei Muswoḓi yo vha yo no vha tswela zwauri havha Vho-Loshani vho ḓo dovha hafhu vha vhuḓzwa na zwauri vhathu vha ri vhone na Aifheli vha dovha hafhu vha tou vha vhathu vha malofha mathihi.

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

Musi Vho-Loshani vha tshi humbula hezwi zwoṱhe, vha pfa a uri vha vhe murangaphanḓa wa munyanya hoyu, vha sa a wani zwavhuḓi. Vha humbula vha dovha. Vha humbula u hana, vha wana na ḷone ḷi sa vha fari zwavhuḓi. Vha humbula vha wana uri arali zwe vha luka zwa swika nḓevheni dza Aifheli nga murahu, vha nga vho balelwa nḓila ya kutinyele; ngauri a nga vho ri ndi zwone zwe vha hana ngazwo u dzhena mafhungo awe a munyanya.

Vha humbula nga ḷa u tenda, vha wana zwauri musi vhe kha gaḓa ḷa yone nzudzanyo, vhathu vha ḓo ri munna u na tshiṱuhu tshi ofhisaho; ha na luvalo; u kona hani u lugisa munyanya wa muthu we a vha a tshi khou tama u mu dzhiela mufunwa wawe.

Thaidzo hei ya Vho-Loshani yo ḓo rulea musi vha tshi swika muḓini wa Aifheli. Vho mbo ḓi ri vha tshi tou ri muḓi wa Aifheli khouḷa fhaḷa phanḓa, vha mbo ḓi vhona muthu ane a khou imisa moḓoro wavho a tshi khou ḓa khavho.

[Ndima ya 2]

9.1 Mafhungo e na vhala afho nṱha a sumbedza tshipiḓa tshifhio tsha puloto? Tikedzani phindulo yaṉu. (2)

9.2 Ndi lushaka-ḓe lwa khuḓano lwu ṱaniwaho afho mafhungoni e na vhala? Tikedzani phindulo yaṉu. (2)

9.3 Mafhungo e na vhala afho nṱha a bvukulula Vho-Loshani sa muthu-ḓe? Tikedzani phindulo yaṉu. (2)

9.4 Mufhindulano u re afho nṱha vhukati ha Vho-Josephine na Vho-Loshani u dzumbulula hani siangane ya muṱa uyo? Tikedzani phindulo yaṉu. (2)

9.5 Mafhungo e na vhala afho nṱha a thusedza hani u anetshela zwa murahu? (2)

9.6 Muhumbulo muhulwane une muṅwali a tama u u bveledza kha nganea iyi ndi ufhio? (2)

9.7 U fhulufhelwa ha Vho-Loshani sa khonani nga Aifheli zwi vha na masiandaitwa-ḓe? Zwi sumbedzeni nga u ṉea mbuno THARU. (3)

9.8 Vhupo ha Folovhoḓwe vhu na ṱhuṱhuwedzo-ḓe kha kutshilele kwa Vho-Maduka? Tikedzani phindulo yaṉu. (2)

9.9 No sedza mafhungo a nganea iyi nga u angaredza, sumbedzani uri kutshilele kwa Maria ku fhambana hani na kwa Vho-Josephine. Sumbedzani phambano yavho nga mbuno THARU. (3)

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

9.10 Ni vhona zwine Rotondwa na Musatondwa vha khou ita zwa u isa phanḓa na u funana naho vho vhudzwa ngoho uri ndi vhana vha khotsi zwo tea naa? Tikedzani phindulo yaṇu nga mbuno MBILI. (2)

9.11 No vha ni tshi nga ita mini arali hu inwi Vho-Ṇetshipate vhe vha wanulusa uri khonani yavho Vho-Loshani vha na ṅwana na mufunwa waṇu? Sumbedzani nga mbuno THARU. (3)

[25]

KANA

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

FOLUKUḽOO

KHUVHANGANYO YA FOLUKUḽOO – RV Tshikovhi

Fhindulani MBUDZISO YA 10 (mbudziso ndapfu) KANA MBUDZISO YA 11 (mbudziso pfufhi).

MBUDZISO YA 10: *KHUVHANGANYO YA FOLUKUḽOO* – MBUDZISO NDAPFU

Miṅwe ya mishumo ya maṅwalwa a sialala ndi u shumisa vhabvumbedzwa u bvukulula mvumbo dza vharangaphanḓa vha mulovha vha lushaka hu u ṱoḓa uri vha tshilaho zwino vha pfe vha tshi ḓihudza nga u vha vhathihi na vharangaphanḓa vhenevho.

Khwaṱhisedzani vhungoho ha izwo zwo kumedzwaho afho nṱha, nga u shumisa lungano na tshikhoḓo zwi re afho fhasi.

TSHIBVELEDZWA TSHA C: LUNGANO

'Vhubvo ha dzina ḽa Makhado'

NA

TSHIBVELEDZWA TSHA D: TSHIKHOḌO TSHA SIALALA

'Tshikhoḓo tsha Thovhele Vho Ratshimphi Phiriphiri'

Vhulapfu ha maanea aṇu vhu vhe u bva kha maipfi a 400 u ya kha a 450. [25]

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

MBUDZISO YA 11: KHUVHANGANYO YA FOLUKULOO – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshipida tsha mafhungo tshi bvaho buguni iyi uri ni do kona u fhindula mbudziso dzi no tshi tevhela.

TSHIBVELEDZWA TSHA E

MUTANGANO WA DZIPHUKHA – VR Tshikovhi

Salungano! Salungano!
Ho vha hu na phukha dzothe dza shango. Tsho vha tshi tshifhinga tsha tshilimo madi a sa wanali. Liṅwe duvha phukha dza vha na mutangano wa uri madi dzi nga a wanawana hani. Phukha dza da na muhumbulo wa u tou bwa fhasi u swika madi a tshi bva. U pfana dzo pfana fhedzi ha wanala iṅwe phukha ye ya ri yone a i nga bwi. Uyu wone wo vha u muvhuda. Phukha dziṅwe dza ri a hu na na mulandu fhedzi madi a bva muvhuda a u nga do nwa madi a hone. Muvhuda wa tenda wa bva wa tuwa.
Ho no sala dzila dziṅwe phukha ha pfi a no do thoma u bwa ndi nnyi, ha pfi ndi ndou ngauri ndi yone khulwane, ndou yo thoma u bwa i tshi khou imbelela dziṅwe phukha dzi tshi khou bvumela:

Khwengwelu khwengwelu!
Madi matshena!
Khwengwelu khwengwelu khwengwelu!
Madi matshena!

Phukha dza imba. Ndou yo no neta ha dzhena ndau na yone ya neta. Phukha dzothe dza dzhena dza bwa, ha sa bve madi.
Tshibode tsha ri na tshone tshi khou toda u bwa tsha haneliwa ha pfi a tshi divhi tshithu nahone tshi khou vhona phukha khulwane dzo balelwa tshone tshi nga zwi kona hani. Tsha dobiwa tsha posiwa kule hangei. Tsha gungula nga maanda; tsha pfa tsho nyadziwa.
Phukha dziṅwe dza dovha dza bwa fhedzi madi ho ngo bva.
Phukha dza vhidzelela tshibode dza ri kha tshi bwe fhedzi tsha balelwa u bvisa madi vha do tshi pwashekanya. Tshibode tsha da tsha dzhena tsha thoma u imba tsha ri:

Khwengwelu khwengwelu!
Madi matshena!
Khwengwelu khwengwelu!
Madi matshena!

Phukha dza imba nga maanda tshibode tshi si nete u swika madi a tshi thoma u bva. Tsha bwa u swika fhasi-fhasi; madi a vha manzhi phukha dzothe dza nwa dziṅwe dza bammbela. Ha pfaniwa uri hu tea u lindiwa sa izwi muvhuda wo vha u songo tenda u bwa. Ha pfi hu do thoma ndou i tshi linda dziṅwe phukha dzo ya u ditodela zwiliwa.

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

Musi dziṅwe phukha dzo ṱuwa ndou ya thoma u kumedza sa izwi yo vha yo neta nga u bwa mulindi wa maḓi. Zwo ṋaṋiswa nga ndala sa izwi ho vha hu si na tshe ya la. 35

Ndou i kha u kumedza muvhuḓa wa bvelela wa ri: 'Malume, hu tou ita hani? Ndo ḓa ndo vha farela zwithu zwa u ḓifha. Ndi ḓo thoma nda vha thetshedza fhedzi zwi liwa vho vhofhiwa nga thambo kha muri.'
Sa izwi ho vha hu tsini na muri ndou ya ri muḓuhulu nga a ṱavhanye, yo no tou fariwa nga ndala khulu. Ya ri: 'Mmbofheni, fhedzi ni songo nwa maḓi.' Muvhuḓa wa ri wone a wo ngo ḓela maḓi, wa la hezwi zwithu zwawo, u vha wo nwa maḓi. 40

[Siaṱari 43]

11.1 Maipfi aya: 'Salungano, salungano', a ṱana tshipiḓa tshifhio tsha puloto? Tikedzani phindulo yaṋu? (2)

11.2 Ndi lushaka-ḓe lwa khuḓano lu ṱaniwaho vhukati ha tshibode na dziṅwe phukha? Tikedzani phindulo yaṋu. (2)

11.3 Mafhungo e na vhala afho nṱha a bvukulula vhuḓipfi-ḓe ha tshibode? Tikedzani phindulo yaṋu. (2)

11.4 Muhumbulo muhulwane une muṅwali a tama u u bveledza kha lungano ulwu ndi ufhio? (2)

11.5 Ndi afhio masiandaitwa o vhangwaho nga u nyadza tshibode nga dziṅwe phukha zwi tshi kwama u bwa na u linda maḓi? Zwi sumbedzeni nga u ṋea mbuno MBILI. (2)

11.6 Tshibode tshi ṱaniwa tshi phukha ya mvumbo-ḓe lunganoni ulwu? Zwi sumbedzeni nga mbuno MBILI. (2)

11.7 Nga mbuno THARU sumbedzani zwe na vha ni tshi nga ita arali no ḓiwana ni kha nyimele ye Muvhuḓa wa ḓiwana u khayo. (3)

NA

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

TSHIBVELEDZWA TSHA F: VHURENDI HA SIALALA (TSHIKHOD̂O)

MAKWIND̂A A TSHIUNGANI – TZ Ramaliba

1 Ahee Tshiunga tsha mun̂o ahee!
2 Ndi tshiunga tsha mbudzi na kholomo
3 Ndi tshiunga tsha nngwe na n̂owa

4 Lwaphunga lwa tshiwa-misevhe!
5 Tshamutanda tshi na manditi
6 Ndi hone bambeloni l̂a vhakololo
7 L̂a Vho Andries Mathoma na Vho Maria Takalani

8 Hu a swa hu a tokotela
9 Tshivhunga-mitshelo
10 Mutangukudya
11 Ndi hone mutovheleli
12 Tshavhat̂anuni ri t̂amba hone
13 Lunwanngwe lwa nngwe
14 Hu yiwa nga vhakololo vho tendelwaho fhedzi
15 Ngauri Lwaphungu ndi zwifhoni zwa Tshiungani.

16 Ho t̂angana man̂anga ndi kunzhelekunzhe
17 Zwid̂ud̂wane zwo ya nga mapalu na vhulungu
18 Vhakegulu gidimani na mipambo
19 Vhakalaha iyani nga vhugoni

20 Mabulekanyi thavha ya mabuli
21 Hune Mabulekanyi ya t̂avhela hone d̂uvha na zwiṅwanana
22 Lidzani tshikona nyamabuli i bvele vhathuni
23 Tshit̂use tshisima tshi sa xi
24 Tshi no ri u xa tsha phaselwa
25 mad̂i a bvelela

26 Ahee Tshiunga tsha Makwind̂a
27 Ahee Tshiunga tsha mun̂o ahee!

11.8 Ndi thekiniki/t̂hod̂ea/thikho-d̂e ya vhurendi ye murendi a i shumisa kha mutaladzi/vese ya 1? Sumbedzani ndeme yayo afho he ya shumiswa. (2)

11.9 Ndi zwifhio zwine murendi a tama u zwi bvisela khagala nga mitaladzi/vese dza 2 na ya 3? (2)

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

11.10 Nangani phindulo yone. Zwifhoni ndi ...

A fhethu hune vhathu vha kuvhangana vha tshi fhiwa zwiḽiwa.
B fhethu hu re na zwivhoni zwinzhi.
C hune vhathu/lushaka lwa rerela hone midzimu yalwo.
D fhethu hune ha vha ho ḓala vhathu vha no ṋea. (1)

11.11 Ndi ufhio muhumbulo muhulwane une murendi a tama u u bveledza nga ndima/tshitanza tsha 4? (2)

11.12 U ya nga kuvhonele kwaṋu ndi zwifhio zwivhuya zwi ḓiswaho nga u rerela no sedza ndima/tshitanza tsha 5? Zwi sumbedzeni nga mbuno THARU. (3)
[25]

ṮHANGANYELO YA KHETHEKANYO YA B: 25

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

KHETHEKANYO YA C: D̂IRAMA

Fhindulani mbudziso NTHIHI i bvaho kha d̂irama ye na guda FHEDZI.

U LEMA HU FHIRA U LOTSHELWA – IP Demana

Fhindulani MBUDZISO YA 12 (mbudziso ndapfu) KANA MBUDZISO YA 13 (mbudziso pfufhi).

MBUDZISO YA 12: *U LEMA HU FHIRA U LOTSHELWA* – MBUDZISO NDAPFU

Hu tshi pfi muṅwali wa bugu ya d̂irama u khou kona u bveledza mafhungo awe, zwi vhonala nga musi a tshi shumisa vhatambi kha u nyefula na u kaidza matshilele a songo d̂aho/ a si one.
No d̂itika nga l̂ikumedzwa l̂i re afho nt̂ha, sengulusani nd̂ila ine muṅwali a shumisa ngayo Mashudu sa mutambi u bveledza thero ya d̂irama yawe.

Vhulapfu ha maanea an̂u vhu vhe u bva kha maipfi a 400 u ya kha a 450. [25]

MBUDZISO YA 13: *U LEMA HU FHIRA U LOTSHELWA* – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshipid̂a tshi tevhelaho tsho bviswaho buguni iyi uri ni d̂o kona u fhindula mbudziso dzo d̂isendekaho khatsho.

TSHIBVELEDZWA TSHA H

VHO-MARIT̂A:	Ri a vusa-ha. *(Vha tshi khou khad̂a Tshibio.)*
TSHIBIO:	Ndaa. *(U khou ralo o kotamela fhasi.)*
VHO-MARIT̂A:	Hu ita hani-ha mut̂hannga?
TSHIBIO:	Ri hone ri nga pfa ngeyo.
VHO-MARIT̂A:	Hai, na rin̂e ri hone. *(Hu fhela kufhinganyana vhot̂he vho fhumula. Nga murahu Vho-Marit̂a vha mbo takuwa ha dzhena Mashudu.)*
MASHUDU:	Vha ri mini mme anga? *(O takala vhukuma.)*
TSHIBIO:	A hu na. Hei, ndo tshuwa nga maand̂a hezwi ndi hafha. Hai, wa hashu … *(Tshibio u ralo a tshi nga u na zwine a khou funa u amba fhedzi a tima-tima.)*
VHO-MARIT̂A:	*(Vha khishini.)* Mashudu hae!
MASHUDU:	Ndi khou aravha!
VHO-MARIT̂A:	Id̂ani ngeno zwit̂uku. *(Mashudu u a bva a dovha a vhuya.)*
MASHUDU:	Takuwani. *(U khou fara Tshibio nga tshand̂a, uyu-vho nangoho a mbo tevhela. Nd̂uni ya u l̂ela vha wana ho vhewa zwil̂iwa zwavhud̂i vhukuma.)*

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

VHO-MARITA:	Ni ḓo sala zwavhuḓi na mueni waṋu. Nṋe a thi nga ṱavhanyi ndo vhuya. *(Vha a bva.)*	
TSHIBIO:	Fhano muḓini ngoho wa tou dzhena hu si na muthu u nga ri hu ḓo vhuya mukhuwa. Ngoho tshikolo tshi a thusa wa hashu.	20
MASHUDU:	Tshi thusa nga mini? *(U ralo e riwethu.)*	
TSHIBIO:	Iyi mbudziso no vha no fanela ni sa vhuyi na i vhudzisa lini. Zwi tou vha khagala uri Tshikhuwa tshoṱhe hetshi tshi ḓiswa nga pfunzo ya khotsi aṋu. Ngoho hedzi ḓigirii dze vha phasa dzi a tamisa. A thi pfesesi uri ndi ngani vhuḓi ha pfunzo vhathu vha sa vhu vhoni ngeno vhu khagala nga u rali. *(Mashudu u a mu dzhena haṋwani.)*	25
MASHUDU:	Tshikolo roṱhe ri a ḓivha mushumo watsho, zwenezwo ri songo ḓinetisa nga u ṱolou amba nga mushumo watsho. Hu na manzhi ane nda funa ri tshi bviselana khagala khao.	30
TSHIBIO:	Hoo! Iḽo ndi fhungo Mashudu.	
MASHUDU:	Ni mpfarele nga maanḓa arali ndi tshi khou ni khakhela. Riṋe vhaṅwe ro no neta nga Tshivenḓa. Ndi amba hezwi zwiṋe musidzana a nga sokou tambula nga mbilu a sa vhudzi muthu zwi re khanani yawe. Nṋe ndi kale ndi tshi khou ni funa. Ndi tou sa ḓivha uri inwi ni a mpfuna-vho naa? Ni songo tou ḓikombetshedza.	35
TSHIBIO:	A ni tsha pfana na Lufuno naa?	
MASHUDU:	Hai!	40
TSHIBIO:	Nṋe ndi kale ndi tshi ni funa, nahone nga maanḓa, fhedzi ndo ri u ḓisedza nda ḓinyadza. *(Mashudu a tshi khou pfa uyu a tshi ralo a mbo ḓi sendela tsini nae a mu khisa kha shama.)*	
MASHUDU:	Mme anga vha ri vha ṱoḓou ni rengela zwiambaro.	
TSHIBIO:	*(O mangala.)* Vha nthengela zwiambaro vha sa nnḓivhi naa?	45
MASHUDU:	Vha sa ni ḓivhe hani. Ndi kale ndo vha vhudza nga ha inwi. A hu na na he vha ya hone hezwiḽa vha hafhaḽa. Vha khou tou shavha u ri thithisa. Kani-ha a ni mpfuni zwaṋu?	
TSHIBIO:	Ndi a ni funa u fhirisa u funa. A thi kholwi uri na inwi ni nga mpfuna u swika zwine nda ni funisa zwone lini. Ngoho!	50

[Luṱa 11, Bono 3]

13.1 Mafhungoni e na ṋewa afho ntha, hu khou ṱaniwa tshipida tshifhio tsha puloto? Tikedzani phindulo yaṋu. (2)

13.2 Kha mafhungo e na vhala afho ntha, ndi tshini tshi vhangaho u fhambana ha mihumbulo vhukati ha Mashudu na Tshibio? (2)

13.3 Mafhungo e na vhala afho nṱha a thusedza hani u anetshela zwa phanḓa ḓiramani iyi? (2)

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

13.4 Mafhungo a re afho nt̂ha a thusedza hani u bveledza siangane ya mut̂a wa Vho-N̂efefe? (2)

13.5 T̂alutshedzani uri aironi ya d̂irama ndi mini? Topolani huthihi hune muṅwali a ri t̂anela hone aironi ya d̂irama buguni iyi. (2)

13.6 Ndivho ya muṅwali ya u shumisa Sara sa mutambi d̂iramani iyi ndi ifhio? Tikedzani phindulo yan̂u. (2)

13.7 Kuambele kwa Tshibio mafhungoni e na vhala ku bvukulula hani vhud̂ipfi hawe? Tikedzani phindulo yan̂u. (3)

13.8 Lavhelesani mafhungo o ṅwalwaho zwitangini: *(Mashudu u a mu dzhena han̂wani.)*

T̂alutshedzani uri ndi ngani muṅwali o shumisa ndango ya tshiteidzhi nga nd̂ila iyi. (2)

13.9 U funana ha Mashudu na Tsaṅwani zwo vha na masiandaitwa-d̂e zwi tshi kwama magumo a d̂irama iyi? T̂alutshedzani nga mbuno THARU. (3)

13.10 Arali no vha ni Mulalo, sumbedzani ZWIRARU zwine no vha ni tshi d̂o ita u eletshedza khonani yan̂u Mashudu. (3)

13.11 Ni vhona zwine Khwat̂hisani a khou ita zwa u hambekanya mme awe Vho-Marit̂a, musi a tshi vha wana vha tshi khou sema Vho-Ludwevha zwo tea naa? Tikedzani muhumbulo wan̂u nga mbuno MBILI. (2)

[25]

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

TSHILWAVHUSIKU – TT Mudau

Fhindulani MBUDZISO YA 14 (mbudziso ndapfu) KANA MBUDZISO YA 15 (mbudziso pfufhi).

MBUDZISO YA 14: *TSHILWAVHUSIKU* – MBUDZISO NDAPFU

Hu tshi pfi muṅwali wa bugu ya d̯irama u khou kona u bveledza mafhungo awe, zwi vhonala nga musi a tshi shumisa vhatambi kha u nyefula na u kaidza matshilele a songo d̯aho/a si one.

No d̯itika nga l̯ikumedzwa l̯i re afho nt̯ha, sengulusani nd̯ila ine muṅwali a shumisa ngayo maforot̯ereke u bveledza thero ya d̯irama yawe. [25]

MBUDZISO YA 15: *TSHILWAVHUSIKU* – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshipid̯a tshi tevhelaho tsho bviswaho buguni iyi uri ni d̯o kona u fhindula mbudziso dzo d̯isendekaho khatsho.

TSHIBVELEDZWA TSHA I

LUKA: Nga lufuno lwa mbilu yanga kha iwe, zwe zwa bvelela zwa khanikha mbilu yau nga u ralo na nn̯e a zwi nga litshi u nt̯okonya. Ri bva kule nga maand̯a Ledia. Vhokhotsi ashu vho takuwa Kapa nge vha ṅaliswa nga kuvhusele kwa Mabirithania kha kusi kwe kwa vha ku kwashu. *(Mat̯o t̯ad̯ulu)* Sedzai hangei he mat̯o anga a lilala. Sedza zwe gole l̯a ita. U tswukuluwa ha lukole a si ṅwambo wa mad̯umbu ane a d̯o rithea. Arali u na mat̯o a no vhona, nkhanelelei nga nyambo dzo talatadzwaho u tswukani ha lukole.

LEDIA: Nn̯e ndi ri, arali zwi tshi konadzea, ra tou pana gariki, ra kuvhanganya zwi re zwashu, ra fhirela phand̯a, zwi nga vha khwin̯e. Vhonai, hune ra vha hone ro sokou vhukati ha vhatsinda woyoo! A ri pfani nga nyambo, nahone a ri and̯ani. Arali u tshi mpfuna, thetshelesa zwine nda amba.

LUKA: Pfanelo dzine wa lila, ndi dzine nn̯e nda nga phetha nga mulayo wa vhomakhulukuku washu vhe vha kanzwa vhana vhavho Kapa l̯a Fulufhelo. Lushaka lwa hashu lwo lovha lwa fhalala nga nt̯hani ha zwiṅalagudu zwi sa fhat̯i. Mirafho yo balangana na l̯ot̯he l̯a Afrika i tshi lila vhud̯iphini, hone vhukatini hazwo ho d̯o simuwa zwililo na u shenganya man̯o. Nndwa a dzo ngo fhela, malwadze a ri dzhenela. Musadzi wanga, a hu na afho hune ra d̯o ya ra wana hu si na mutshili. U pfuluwa hafha fhethu, ndi u hovha iṅwe phanzi. Musadzi wanga, u kha d̯i vha muswa; pfesesa meme dzanga. *(U mama tshand̯a tsha musadzi wawe)* Livhana na mukalaha Piet. Mu t̯alutshedze uri ndi na nyambo nae.

(Hu bva Ledia. Hu dzena Oubaas Piet na tshigidi tsha Maforot̯ereke)

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

PIET:	Iwe Luka ṅwananga, ndo no d̯i pfa nga mukegulu vha tshi ri Dawie na Schoeman vho sinyutshela mat̯amat̯isi avho ane a khou balelwa u vhuisa biko l̯avho tshikwamani. Vhe hafha vha na muhumbulo wa u shela bad̯a zwiṅwe zwivheregi zwi si na mushumo.
LUKA:	Haya ndi maipfi mat̯uku ane a buliwa nga zwikalaha zwo tshenaho t̯hoho. Sa izwi Vho Luwi vho no nyamalala; kha hu rumelwe muthu kha Vho Derek vhane vha fanela u dzhia vhuimo ha Vho Luwi Thirixathi. Ndi vhone vhane vha fanela u ri sumba nd̯ila.
PIET:	Ndi a tendelana na iwe. Ndi vhona hu si na dinani.
LUKA:	Ndi kha d̯i bva u kaidza houl̯a musadzi musi a tshi vho tshino lopo, tshil̯a lopo. Vhasadzi vha dina nga maand̯a. Vha langwa nga mbilu dza tshisadzi. Nyofho dzine vha vha nadzo khaṅwe ndi dzone dze dza ita uri vha vhuye vha pfi vhasadzi.
PIET:	Ndi zwa vhukuma. Wa vhuya wa thetshelesa musadzi a u nga vhi na tshau ṅwananga, nahone u d̯o shanduka buphuthe; wa vha musadzi vho!

[Luta 11, Bono1]

15.1 Uya nga mafhungo e na n̯ewa afho nt̯ha, hu khou t̯aniwa tshipid̯a tshifhio tsha puloto? Tikedzani phindulo yan̯u. (2)

15.2 Kha mafhungo e na vhala afho nt̯ha, ndi tshini tshi vhangaho u sa pfesesana ha Ledia na Luka? (2)

15.3 Mafhungo e na vhala afho nt̯ha a thusedza hani u anetshela zwa phand̯a d̯iramani iyi? (2)

15.4 Mafhungo a re afho nt̯ha, a thusedza hani u bveledza siangane ya mut̯a wa Vho-Luka? (2)

15.5 T̯alutshedzani uri aironi ya d̯irama ndi mini. Topolani huthihi hune muṅwali a ri t̯anela hone aironi ya d̯irama buguni iyi. (2)

15.6 Ndivho ya muṅwali musi a tshi shumisa Ntsieni sa mutambi d̯iramani iyi ndi ifhio? Tikedzani phindulo yan̯u. (3)

15.7 Kuambele kwa Luka mafhungoni e na vhala ku bvukulula hani vhud̯ipfi hawe? Tikedzani phindulo yan̯u. (3)

15.8 Lavhelesani mafhungo o ṅwalwaho zwitangini: *(U mama tshand̯a tsha musadzi wawe)*

T̯alutshedzani uri ndi ngani muṅwali o shumisa ndango ya tshiteidzhi nga nd̯ila iyi. (2)

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

15.9 U sa pfesesana ha maforoṱereke na Khosi Tshilwavhusiku zwo vha na masiandaitwa-ḓe zwi tshi kwama magumo a ḓirama iyi? Ṱalutshedzani nga mbuno THARU. (2)

15.10 Arali no vha ni Ledia, sumbedzani ZWIRARU zwine no vha ni tshi ḓo ita u eletshedza Luka. (3)

15.11 Ni vhona zwine Luka a khou ita zwa u vhidza khotsi awe nga dzina Piet zwo tea? Tikedzani muhumbulo waṋu nga mbuno MBILI. (2)
[25]

ṰHANGANYELO YA KHETHEKANYO YA C: 25
MARAGAGUṰE: 80

Downloaded from www.studypapers.co.za